

Rajmund Tomik*, Andrzej Hadzik, Jakub Ryśnik
AKADEMIA WYCHOWANIA FIZYCZNEGO IM. JERZEGO KUKUCZKI W KATOWICACH

**TURYSTYKA AKTYWNA W PROGRAMIE STUDIÓW
KIERUNKU TURYSTYKA I REKREACJA
W AKADEMII WYCHOWANIA FIZYCZNEGO W KATOWICACH**

Abstract

Active sport tourism in tourism and recreation course curriculum
in the Academy of Physical Education in Katowice

Background. English language literature on tourism perceives active sport tourism, event sport tourism and nostalgia sport tourism as three forms of sport tourism. The primary aim of active sport tourism is travelling to participate in different sport activities, i.e. to be physically active. Active sport tourism is further divided into qualified, extreme and adventure tourism. Active sport tourism can be practiced in different environments, i.e. on land or water, as well as in the air, in summer and winter, and in the form of one-day, weekend- or multi-day trips. The paper presents the place of active sport tourism in the tourism and recreation course curriculum in the Academy of Physical Education in Katowice. **Material and methods.** The source of the research was documentation gathered in the Archives of the Academy of Physical Education. The study plans and syllabuses of individual subjects realized in tourism and recreation in the period of 2005–2015 were used in the research. **Results and conclusions.** Active sport tourism is a subject of study on the bachelor degree and the specialization course on the master degree.

Key words: active sport tourism, study course curriculum, Academy of Physical Education
Słowa kluczowe: turystyka aktywna, program studiów, akademie wychowania fizycznego

WPROWADZENIE

Turystyka aktywna (*active sport tourism*) jest traktowana w literaturze angielskojęzycznej, obok turystyki widowisk sportowych (*event sport tourism*) i nostalgicznej turystyki sportowej (*nostalgia sport tourism*), jako jedna z form turystyki sportowej (*sport tourism*). Cechą turystyki aktywnej jest podróżowanie w celu uprawiania różnego rodzaju sportów – bycie aktywnym fizycznie staje się pierwszoplanowym celem podróży (Hall 1992, Gibson 1998). Definiując ten rodzaj turystyki, niektórzy autorzy akcentują, że odnosi się on do aktywnego uczestnictwa turystów w sporcie w trakcie urlopu (De Knop 1990, Nogawa i wsp. 1996, Gibson i wsp. 1998). Głównie rodzaje turystyki aktywnej to wszelkie wędrówki piesze, turystyka rowerowa, spływy kajakowe, rejsy żeglarskie, turystyka jeź-

dziecka, wyjazdy na narty i inne rodzaje aktywności związane z wysiłkiem fizycznym w plenerze, z wykorzystywaniem walorów specjalistycznych środowiska naturalnego. W literaturze światowej uwzględnia się również wyjazdy wakacyjne, w trakcie których turyści grają w golfa i tenisa ziemnego (Pedersen i wsp. 2010, Hinch i Higham 2011).

W Polsce pojęcie „turystyka aktywna” zaczęto upowszechniać w latach 70. XX w. Zdaniem Merskiego i Wareckiej (2009, s. 20) „nazwa ta była od dawna używana w praktyce dla określenia tych form uprawiania turystyki, które nie są biernym, pasywnym uczestnictwem w turystyce, lecz jeszcze niezbyt doskonałym, aby mogły nosić nazwę turystyki kwalifikowanej”. Człon nazwy „aktywna” najczęściej utożsamiany jest w Polsce z aktywnością fizyczną, pojęciem powszechnie stosowanym w angielskojęzycznej, a coraz częściej także krajowej literaturze, związanym z zachowaniami rekreacyjnymi i prozdrowotnymi. W literaturze krajowej występują

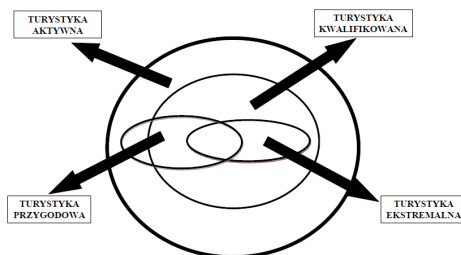
* Autor korespondencyjny

kontrowersje i nieścisłości terminologiczne związane ze stosowaniem pojęć „turystyka aktywna”, „turystyka kwalifikowana”, „turystyka specjalistyczna” (Durywidka 2006, Adamczyk 2011). W publikacji Wydawnictwa Naukowego PWN z 2008 r. pt. *Turystyka* (Kurek 2008) autorzy rozdziału *Rodzaje i formy turystyki*, klasyfikując ruch turystyczny według kryterium motywacji do wyjazdów turystycznych, wymieniają „turystykę kwalifikowaną, określaną także jako specjalistyczna” obok takich rodzajów, jak turystyka poznawcza, wypoczynkowa, zdrowotna, religijna i biznesowa (Kurek 2008, s. 197). Jednocześnie dostrzeżono, że „coraz częściej w stosunku do turystyki kwalifikowanej używa się terminu »turystyka aktywna«, jednakże pojęcia te mają różne zakresy znaczeniowe i nie powinny być stosowane zamiennie” (Kurek 2008, s. 257).

Wydaje się, że pojęcie „turystyka kwalifikowana” zostało wyparte i wręcz zastąpione określeniem „turystyka aktywna”, które jest bardziej nośne, a więc i bardziej użyteczne w działaniach promocyjnych. Potwierdzają to wyniki Adamczyk (2011), która analizowała ofertę biur podróży i wykazała upowszechnienie się pojęcia „turystyka aktywna” przy jednoczesnym zanikaniu pojęcia „turystyka kwalifikowana”. Hasło „turystyka kwalifikowana” zostało odnalezione w ofercie „jedynie 9 polskich biur podróży i dotyczyło dyscyplin definiowanych od lat jako formy turystyki kwalifikowanej. Tendencja do wyróżniania biura podróży przez włączenie do nazwy tego hasła jest jeszcze mniejsza – znaleziono jedynie 3 takie działające biura. Zupełnie inaczej wyglądały wyniki wyszukiwania w odniesieniu do hasła »turystyka aktywna«. W ofertach biur turystyki aktywnej znaleziono cały zakres rodzajów aktywności, które tradycyjnie pojmowane są zarówno jako należące do turystyki kwalifikowanej, aktywnej, jak i ekstremalnej. Szeroka była również oferta sportów i gier grupowych. Tak szeroki zakres dyscyplin oferowany przez każde z tych biur spowodował konieczność wprowadzenia podziału na turystykę aktywną i ekstremalną [...]. Hasło »turystyka aktywna« znaleziono w ofertach aż 74 biur podróży, a 25 z nich włączyło to

hasło do swojej nazwy” (Adamczyk 2011, s. 65). Podobną tendencję można zauważyć, analizując internetowy katalog Centralnej Ewidencji Organizatorów Turystyki i Pośredników Turystycznych (Centralna Ewidencja...). Sformułowanie „turystyka aktywna” znalazło się w nazwie 32 podmiotów, a „turystyka kwalifikowana” – w nazwie zaledwie 9 (Tomik i wsp. 2012). O tendencji tej świadczy również zawartość strony internetowej Polskiego Towarzystwa Turystyczno-Krajoznawczego, głównego propagatora turystyki kwalifikowanej w Polsce od lat 50. XX w. Wśród odnośników na stronie głównej (Polskie Towarzystwo...), oprócz m.in. krajoznawstwa, znajduje się turystyka aktywna (a nie kwalifikowana).

Zdaniem autorów turystyka aktywna związana jest z różnego rodzaju wyjazdami dwu- lub wielodniowymi, których główny cel stanowi podejmowanie aktywności fizycznej (uprawianie różnych form rekreacji ruchowej). Cechą odróżniającą turystykę aktywną od rekreacji ruchowej jest opuszczenie miejsca stałego zamieszkania, spędzenie co najmniej jednego noclegu poza domem oraz wejście w interakcję ze środowiskiem naturalnym i jego specjalistycznymi walorami. Podstawowymi formami turystyki aktywnej są: turystyka kwalifikowana, turystyka przygodowa i turystyka ekstremalna. Główne rodzaje turystyki aktywnej to wszelkie wędrówki piesze, turystyka rowerowa, spływy kajakowe, rejsy żeglarskie, turystyka jeździecka, wyjazdy na narty i inne rodzaje aktywności związane z wysiłkiem fizycznym w plenerze i wykorzystywaniem walorów specjalistycznych środowiska naturalnego (ryc. 1).

Ryc. 1. Formy turystyki aktywnej

CEL BADAŃ

Celem badań była analiza planów i programów studiów kierunku turystyka i rekreacja realizowanych na Wydziale Wychowania Fizycznego Akademii Wychowania Fizycznego w Katowicach pod kątem treści kształcenia związanych z turystyką aktywną.

METODY BADAŃ

Źródłem wiedzy była dokumentacja zgromadzona w Archiwum AWF. Wykorzystano plany studiów i sylabusy poszczególnych przedmiotów realizowanych na kierunku turystyka i rekreacja w latach 2005–2015.

WYNIKI

Rosnąca popularność turystyki aktywnej oraz tradycje uczelni związane z organizowaniem studenckich obozów letnich i zimowych, w których dominowały formy aktywności fizycznej wykorzystywane w tej formie turystyki, spowodowały wprowadzenie do planów i programów studiów kierunku turystyka i rekreacja treści dotyczących aktywnych form turystyki.

Studia I stopnia na kierunku turystyka i rekreacja zostały uruchomione na AWF w Katowicach w 2005 r. W pierwszych latach kształcenia program oparto na ówczesnie obowiązujących standardach kształcenia dla tego kierunku, jednak już na tym etapie w planach studiów znalazły się przedmioty związane z turystyką aktywną. Ich nazwa, wymiar i umiejscowienie w planach studiów podlegały zmianom. Od roku akademickiego 2009/2010 realizowano dwa przedmioty: rekreacja przez przygodę (na semestrze 1 w wymiarze 30 godzin wykładu i 15 godzin ćwiczeń) oraz turystyka kwalifikowana (na semestrze 5 i 6 w wymiarze 15 godzin wykładu i 65 godzin ćwiczeń w formie obozu).

Studia na kierunku turystyka i rekreacja mają obecnie profil praktyczny. Kierunkowe efekty kształcenia oparto głównie na efektach obszarowych z zakresu nauk medycznych, nauk o zdrowiu oraz nauk o kulturze

fizycznej, a także – w mniejszym wymiarze – na efektach z obszaru nauk społecznych, nauk przyrodniczych i nauk humanistycznych. Część efektów kształcenia jedynie nawiązuje do działalności turystycznej lub aktywności fizycznej związanej z turystyką aktywną. Na studiach II stopnia niektóre efekty kształcenia dotyczą wprost wiedzy, umiejętności i kompetencji społecznych związanych z tym rodzajem turystyki.

Kierunkowe efekty kształcenia w zakresie wiedzy odwołujące się do efektów kształcenia w obszarze nauk społecznych są następujące:

– Ma rozszerzoną wiedzę o zasadach planowania turystyki aktywnej w plenerze, wie, jak wykorzystać lokalne walory przyrodnicze w celu uatrakcyjnienia oferty turystycznej.

– Zna bieżące regulacje prawne dotyczące organizacji imprez turystyki aktywnej, ze szczególnym uwzględnieniem zagrożeń występujących w środowisku wodnym i górskim.

Oto efekty związane z umiejętnościami nawiązujące do efektów kształcenia w obszarze nauk społecznych oraz efektów w zakresie nauk medycznych, nauk o zdrowiu i nauk o kulturze fizycznej:

– Potrafi zaplanować, zorganizować i ewaluować imprezę z zakresu turystyki aktywnej adekwatną do możliwości i potrzeb klientów.

– Potrafi stworzyć własne produkty turystyczne związane z turystyką aktywną odpowiadające bieżącym potrzebom klientów oraz wykorzystujące walory przyrodnicze obszaru recepcji turystycznej.

Efekt w zakresie kompetencji społecznych odwołujący się do tych samych obszarów wiedzy brzmi:

– Dostrzega konieczność doskonalenia wiedzy i umiejętności związanych z turystyką aktywną, śledzi nowe trendy związane z zachowaniami rekreacyjnymi (Uchwała... 2013).

W najnowszej wersji planów studiów I stopnia z turystyką aktywną związane są dwa przedmioty: turystyka aktywna (semestr 2, 13 godzin wykładu i 26 godzin ćwiczeń, 3 ECTS) oraz moduł turystyki kwalifikowanej. Przedmiot znajduje się w grupie przedmiotów do wyboru. Realizowany jest na 6 semestrze w formie wykładów w wymiarze 13 godzin i obozu w wymiarze 65 godzin

Tab. 1. Liczba godzin poszczególnych przedmiotów specjalności turystyka aktywna

Lp.	Nazwa przedmiotu	Liczba godzin					
		stacjonarne			niestacjonarne		
		razem	wykłady	ćwiczenia	razem	wykłady	ćwiczenia
1.	Podstawy turystyki aktywnej	39	26	13	20	13	7
2.	Zagospodarowanie w turystyce aktywnej	13	13	0	7	7	0
3.	Geograficzne i kulturowe uwarunkowania turystyki aktywnej	26	26	0	13	13	0
4.	Turystyka ekstremalna	39	26	13	20	13	7
5.	Turystyka aktywna na obszarach chronionych	26	13	13	13	7	6
6.	Turystyka przygodowa	39	26	13	20	13	7
7.	Turystyka aktywna na wodzie	39	0	39	19	0	19
8.	Turystyka aktywna w górach	39	0	39	19	0	19
9.	Obóz instruktorski turystyki kwalifikowanej	91	13	78	91	13	78
10.	Praktyka	65	0	65	32	0	32
Razem		416	143	273	254	79	175

Źródło: Uchwała... 2014

(6 ECTS). W ofercie kształcenia przygotowano programy dla obozów zimowych (narciarstwo biegowe, narciarstwo zjazdowe i snowboard). Obozy narciarstwa alpejskiego realizowane są poza granicami kraju (Austria, Włochy lub Niemcy). Obozy letnie w ramach tego przedmiotu organizowane są w następujących zakresach:

- turystyka rowerowa – realizowana w miejscach wybranych przez studentów;
- wspinaczka skałkowa – realizowana na Jurze Krakowsko-Częstochowskiej;
- windsurfing – realizowany w Jastarni;
- żeglarstwo – realizowane na Mazurach;
- kajakarstwo turystyczne – kilkudniowy spływ kajakowy na Suwalszczyźnie.

Z tej oferty rocznie uruchamia się 3–4 rodzaje obozów. Studenci, którzy wykazali się odpowiednim poziomem wiedzy i umiejętności poprzez udział w tych obozach, mają możliwość uzyskania uprawnień instruktora rekreacji AWF.

W roku akademickim 2012/2013 do planów studiów kierunku turystyka i rekreacja wprowadzono specjalności; na studiach II stopnia studenci mają możliwość wyboru specjalności turystyka aktywna lub trener osobisty. W kolejnych latach liczba chętnych

na te specjalności jest stabilna i przy naborze trzech grup studenckich (108 osób) wynosiła:

- 2012/2013 – 39 studentów;
- 2013/2014 – 31 studentów;
- 2014/2015 – 37 studentów.

W roku akademickim 2014/2015 po raz pierwszy uruchomiono tę specjalność na studiach niestacjonarnych.

Specjalność turystyka aktywna realizowana jest od 2 do 4 semestru w wymiarze 416 godzin na studiach stacjonarnych i 254 godzin na studiach niestacjonarnych (32 ECTS). W planie studiów przyjęto 6 przedmiotów teoretycznych, 3 przedmioty terenowe oraz praktykę (tab. 1).

Przedmioty: turystyka aktywna na wodzie (semestr 2), turystyka aktywna w górach (semestr 3) i obóz instruktorski turystyki kwalifikowanej (semestr 4) realizowane są w formie zajęć terenowych. W ramach przedmiotu turystyka aktywna na wodzie studenci po kilkugodzinnym przeszkoleniu w zakresie ratownictwa z elementami ratownictwa na wodach szybko płynących zapoznają się ze specyfiką turystyki kajakowej, turystyki żeglarskiej oraz raftingu. Kajakarstwo oraz żeglarstwo organizowane jest na

rzekach i akwenach województwa śląskiego, rafting w formie kilkugodzinnego spływu przełomem Dunajca. Turystyka aktywna w górach realizowana jest w formie cztero-dniowego obozu wędrownego w jednym z pasm górskich województwa śląskiego. Na ostatnim semestrze studiów studenci mają możliwość udziału w wybranym przez siebie obozie związanym z dowolnym rodzajem turystyki kwalifikowanej organizowanym w danym roku akademickim w ramach oferty kształcenia na Wydziale Wychowania Fizycznego. Są to obozy: narciarski, snowboardowy, żeglarski, windsurfingowy, kajakarski, wspinaczkowy i nordic walking. Udział w tych obozach oraz wykazanie się odpowiednim poziomem wiedzy i umiejętności umożliwiają zdobycie uprawnień instruktora rekreacji ruchowej Akademii Wychowania Fizycznego w wybranej formie aktywności fizycznej. W trakcie II roku studiów studenci realizują praktykę w wybranej przez siebie jednostce związanej ze świadczeniem usług z zakresu turystyki aktywnej.

PODSUMOWANIE

Turystyka aktywna jest głównym lub wręcz jedynym rodzajem turystyki, który wiąże się z dziedzina kultury fizycznej. Wydaje się wręcz naturalne, aby była ona promowana w kształceniu w zakresie turystyki i rekreacji w Akademii Wychowania Fizycznego. Wieloletnie doświadczenia pracowników uczelni związane z organizowaniem wyjazdów, w trakcie których studenci zdobywali wiedzę i umiejętności dotyczące organizacji turystyki aktywnej, a także nauczania i doskonalenia umiejętności ruchowych wykorzystywanych w turystyce aktywnej, zaowocowały wprowadzeniem do planów studiów I stopnia przedmiotów, a do planów studiów II stopnia specjalności związanych z tą formą turystyki. Argumentem przemawiającym za takimi działaniami są również badania motywacji do podjęcia studiów na kierunku turystyka i rekreacja. Wykazały one, że studenci tego kierunku, w porównaniu ze studentami innych kierunków AWF w Katowicach, istotnie częściej podają jako główny motyw studiowania motywację wewnętrzną ukie-

runkowaną na wiedzę oraz motywację wewnętrzną w kierunku osiągnięć (Ardeńska i Tomik 2014). Oznacza to, że są to osoby świadome roli turystyki, w tym turystyki aktywnej, w przemyśle czasu wolnego we współczesnej gospodarce. Proponowanie im jako specjalności w trakcie studiów turystyki aktywnej, wymienianej jako jeden z wiodących typów turystyki w rządowym dokumencie z 2008 r. „Kierunki rozwoju turystyki do 2015 roku” (2008), wydaje się ze wszelkich miar uzasadnione. Również „Strategia rozwoju turystyki w województwie śląskim na lata 2004–2013” (2004) jako jeden z celów strategicznych wymienia „rozwój produktu markowego – turystyka rekreacyjna, aktywna i specjalistyczna”. Dotychczasowe doświadczenia oraz opinie studentów uzyskane w związku z prowadzonym na uczelni wewnętrznym systemem zapewnienia jakości kształcenia potwierdzają słuszność tego wyboru.

BIBLIOGRAFIA

- Adamczyk J. (2011) Od turystyki aktywnej do ekstremalnej – miejsce turystyki kwalifikowanej na współczesnym rynku, [w:] Ozimek I. (red.), Funkcjonowanie i rozwój współczesnej turystyki – wybrane zagadnienia, SGGW, Warszawa, 63–88.
- Ardeńska A., Tomik R. (2014) Motywacja wewnętrzna, zewnętrzna i amotywacja na studiach w obszarze kultury fizycznej, *Rozprawy Naukowe AWF we Wrocławiu*, 47, 70–79.
- Centralna Ewidencja i Wykazy w Turystyce, Ministerstwo Sportu i Turystyki, <http://www.turystyka.gov.pl/CRZ.aspx> [dostęp: 27.06.2013].
- De Knop P. (1990) Sport for all and active tourism, *World Leisure and Recreation*, 1990, 32, 30–36.
- Durywidka M. (2006) Turystyka aktywna a turystyka kwalifikowana. Dylematy terminologiczne, [w:] Świeca A., Kałamucki K. (red.), Turystyka aktywna i jej rozwój na roztoczu – regionie pogranicza, Kartpol, Lublin, 21–27.
- Gibson H. (1998) Sport Tourism: A Critical Analysis of Research, *Sport Management Review*, 1, 45–76.
- Gibson H., Attle S., Yiannakis A. (1998) Segmenting the sport tourist market: A lifespan perspective, *Journal of Vacation Marketing*, 4, 52–64.
- Hall C. (1992) Adventure, Sport and health tourism, Belhaven Press, London.

- Hinch T., Higham J. (2011) *Sport Tourism Development*, Channel View Publications, Bristol, Buffalo, Toronto.
- Kierunki rozwoju turystyki do 2015 roku (2008) Ministerstwo Sportu i Turystyki, Warszawa.
- Kurek W. (red.) (2008) *Turystyka*, PWN, Warszawa.
- Merski J., Warecka J. (2009) *Turystyka kwalifikowana. Turystyka aktywna*, Almamater WSE, Warszawa.
- Nogawa H., Yamguchi Y., Hagi Y. (1996) An Empirical Research Study on Japanese Sport Tourism in Sport-for-All Events: Case Studies of a Single-Night Event and a Multiple-Night Event, *Journal of Travel Research*, 35, 46–54.
- Pedersen P.M., Parks J.B., Quarterman J., Thibault L. (2010) *Contemporary Sport Management*, Human Kinetics, Champaign.
- Polskie Towarzystwo Turystyczno-Krajoznawcze, <http://www.pttk.pl> [dostęp: 21.06.2015].
- Strategia rozwoju turystyki w województwie śląskim na lata 2004–2013 (2004) Sejmik Województwa Śląskiego, Katowice.
- Tomik R., Hadzik A., Cholewa J. (2012) Turystyka aktywna w materiałach promocyjnych województw w Polsce, [w:] Rapacz A. (red.), *Wyzwania współczesnej polityki turystycznej, Prace Naukowe UE we Wrocławiu*, 259, *Problemy funkcjonowania rynku turystycznego*, 15–23.
- Uchwała Nr AR001 – 9-IX/2013 Senatu Akademii Wychowania Fizycznego im. Jerzego Kukuczki w Katowicach z dnia 24 września 2013 roku w sprawie zatwierdzenia zmodyfikowanych Efektów kształcenia dla studiów II stopnia kierunku Turystyka i Rekreacja.
- Uchwała Rady Wydziału Wychowania Fizycznego Nr RWWF-2-IV-II/2014 z dnia 15 kwietnia 2014 roku.

Praca wpłynęła do Redakcji: 26.06.2015

Praca została przyjęta do druku: 09.09.2015

Adres do korespondencji:

Rajmund Tomik

Katedra Turystyki

Akademia Wychowania Fizycznego im. J. Kukuczki

ul. Mikołowska 72a

40-065 Katowice

e-mail: r.tomik@awf.katowice.pl